

UDK: 94(517:510)"12"

Javohir SULTONOV,

Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi, Strategik rivojlanish va xalqaro reytinglar bo'limi boshlig'i

E-mail: strategic_development@pf.fdu.uz

AQSH Seton Hall universiteti siyosiy fanlar doktori A. Faizullaev taqrizi asosida

THE FORMATION OF THE UYGHUR STATE IN THE TERRITORY OF EASTERN TURKESTAN AND ITS INTEGRATION INTO THE EMPIRE OF GENGHIS KHAN

Annotation

This article examines the formation of the Uyghur state in Eastern Turkestan and its integration into the empire of Genghis Khan. Due to its strategic location on the Silk Road, the Uyghurs played a key role in trade and cultural interactions. Under Genghis Khan's rule, they became part of the Mongol political and military system, contributing significantly to administrative governance and economic development. Their political and cultural transformation helped stabilize the Mongol empire. The close ties between the Uyghurs and Mongols were significant not only in military and economic aspects but also in cultural exchange.

Key words: Eastern Turkestan, Uyghurs, Genghis Khan, integration, Silk Road, political transformation.

ФОРМИРОВАНИЕ УЙГУРСКОГО ГОСУДАРСТВА НА ТЕРРИТОРИИ ВОСТОЧНОГО ТУРКЕСТАНА И ЕГО ИНТЕГРАЦИЯ В ИМПЕРИЮ ЧИНГИСХАНА

Аннотация

В данной статье анализируется формирование государства уйгуров в Восточном Туркестане и его интеграция в империю Чингисхана. Благодаря стратегическому расположению на Великом шелковом пути уйгуры играли важную роль в торговле и культурных связях. Под властью Чингисхана они стали частью политической и военной системы монголов, активно участвуя в административном управлении и экономическом развитии. Их политическая и культурная трансформация способствовала стабильности монгольской империи. Сближение уйгуров и монголов имело значение не только в военной и экономической сферах, но и в культурном обмене.

Ключевые слова: Восточный Туркестан, уйгуры, Чингисхан, интеграция, Шелковый путь, политическая трансформация.

SHARQIY TURKISTON HUDUDIDAGI UYG'UR DAVLATINING VUJUDGA KELISHI VA UNING CHINGIZXON DAVLATIGA INTEGRATSIYASI

Annotatsiya

Ushbu maqolada Sharqiy Turkiston hududidagi uyg'ur davlatining shakllanishi va uning Chingizxon imperiyasiga integratsiyalashuvi tahlil qilinadi. Uyg'urlar Buyuk Ipak yo'lidagi strategik joylashuvi tufayli savdo va madaniy aloqalar markazida bo'lgan. Chingizxon hukmronligi ostida uyg'urlar mo'g'ullarning siyosiy va harbiy tizimiga qo'shilib, ma'muriy yozuv va iqtisodiy rivojlanishda muhim rol o'ynagan. Ularning siyosiy va madaniy transformatsiyasi, Chingizxon imperiyasining barqarorligiga hissa qo'shgan. Uyg'urlar va mo'g'ullarning yaqinlashuvi nafaqat harbiy va iqtisodiy, balki madaniy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etgan.

Kalit so'zlar: Sharqiy Turkiston, uyg'urlar, Chingizxon, integratsiya, Ipak yo'li, siyosiy transformatsiya.

Kirish. Sharqiy Turkiston mintaqasi uzoq tarixiy jarayonlar mobaynida geosiyosiy, madaniy va iqtisodiy jihatdan strategik ahamiyatga ega bo'lgan hududlardan biri sifatida shakllangan. Qadimgi uyg'urlar bu hududda muhim siyosiy va madaniy markazlardan birini barpo etgan bo'lib, ularning davlat tuzilishi Buyuk Ipak yo'li orqali sodir bo'lgan savdo va madaniy almashinuv jarayonlari bilan chambarchas bog'liq edi. Uyg'ur davlatining tashkil topishi va uning Chingizxon boshchiligidagi mo'g'ul imperiyasiga integratsiyalashuvi tarixiy davrning muhim bosqichlaridan biri bo'lib, bu jarayon nafaqat mintaqaviy, balki transkontinental dinamikani shakllantirgan. Ushbu maqola uyg'urlar tarixining mazkur murakkab bosqichlarini siyosiy, iqtisodiy va madaniy kontekstda tahlil qilishga yo'naltirilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Tadqiqot jarayonida tarixiy va zamonaviy ilmiy adabiyotlardan keng foydalanildi. Rashiduddin Fazlulloh va Ibn al-Asir kabi o'rta asr tarixchilarining yozma asarlari Chingizxon imperiyasining uyg'urlar bilan bo'lgan aloqalari bo'yicha asosiy dalillarni taqdim etadi. Bundan tashqari, zamonaviy tarixshunoslik tadqiqotchilari Oven Lattimore va James Millvard uyg'ur davlatining iqtisodiy va siyosiy transformatsiyasini

kontekstual tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu ilmiy yondashuv maqolada keltirilgan tahlillarni yanada chuqurlashtirish va tarixiy voqelikni ilmiy asosda yoritishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu ilmiy tadqiqot tarixiy manbalar, arxiv hujjatlari va zamonaviy ilmiy tadqiqotlar asosida olib borildi. Tadqiqotda qiyosiy-tarixiy tahlil usuli qo'llanilib, uyg'urlar va mo'g'ullar o'rtasidagi siyosiy, harbiy va iqtisodiy integratsiya jarayonlari tahlil qilindi. Shuningdek, turli davrlarga oid tarixiy matnlarning o'zaro solishtirilishi orqali uyg'ur davlatining shakllanishi va mo'g'ul imperiyasiga qo'shilishining sabab va oqibatlari baholandi. Tadqiqot natijalari uyg'urlar va mo'g'ullarning siyosiy ittifoqlari, iqtisodiy hamkorligi hamda madaniy almashinuv jarayonlarini aniqlashga imkon beradi.

Tahlil va natijalar. Sharqiy Turkiston qadimdan ulkan ahamiyat kasb etib kelgan, chunki u savdo yo'llarining kesishmasida joylashgan. Ushbu mintaqada Ipak yo'li rivojlangan davrlarda Sharq va G'arb o'rtasidagi savdo va madaniy aloqalar markazi sifatida tanilgan. Oven Lattimore shu sababli ham o'z tadqiqotlarida Sharqiy Turkistonni "Osiyoning chorrahasi" deb atagan[1]. Darhaqiqat, Sharqiy

Turkistonga ega bo'lish orqali savdo tarmoqlarini boshqarish va mintaqada hukmronlik qilish imkoniyati mavjud bo'lgan. Aynan shu sababdan, Ipak yo'li rivojlangan davrlarda bu hudud xalqaro raqobat markazida bo'lgan. Sharqiy Turkiston nafaqat iqtisodiy faoliyat markazi, balki turli madaniyatlar, tillar va texnologiyalar o'rtasidagi ko'prikkay aylanagan. Bu o'zgarish rivojlanishda uyg'ur xalqining o'zining yuqori darajada bo'lgan. Uyg'ur an'analari ko'ra, ularning ajdodlari Orxon daryosi bo'yida yashagan. Ushbu daryo Qoraqum tog'laridan oqib kelgan bo'lib, keyinchalik Chingizxon tomonidan bunyod etilgan shahar ham aynan shu tog' nomi bilan atalgan [2].

"Uyg'ur" atamasi bilan yuritilgan qabilalar dastlab Turk Xoqonligining tarkibiy qismi bo'lib, ularning tili va yozuvi qadimgi turklarnikiga juda yaqin edi. Uyg'ur kuchli strategik hamkorlik orqali qarluqlar va basmil qabilalari bilan ittifoq tuzib, Sharqiy Turk Xoqonligini tor-mor qildilar. Biroq, bu ittifoq uzoq davom etmadi. 744 yilda uyg'ur qarluqlarini g'arbga surib chiqarib, o'zlarining qirolik sulolasini barpo etdilar va Markaziy Mo'g'uliston hududida yirik imperiya tashkil etishga muvaffaq bo'ldilar.

Uyg'ur xoqonligi o'z geopolitik mavqei mustahkamlash uchun strategik harbiy va iqtisodiy harakatlar olib bordi. Xitoy Tang sulolasi bilan olib borilgan realpolitik yondashuvlar uyg'ur uchun muhim harbiy va iqtisodiy imkoniyatlar yaratdi. An Lushan qo'zg'oloni vaqtida uyg'ur Tang sulolasiga harbiy yordam ko'rsatib, Pekin va boshqa muhim hududlarni qo'zg'olonchilardan qaytarib olishga yordam berdi. Bu harakat, bir tomondan, uyg'ur uchun Tang sulolasi ustidan ta'sir kuchini oshirdi, boshqa tomondan esa Xitoy strategik qaramlikka solib qo'ydi. Natijada, Tang imperiyasi har yili uyg'ur ulkan miqdorda ipak bilan to'lov qilishga majbur bo'ldi, bu esa uyg'ur mintaqadagi eng yirik iqtisodiy o'yinchilardan biriga aylantirdi. Uyg'ur ot-savdo monopoliyasini qo'lga olib, har bir ot uchun o'rtacha 38 bo'lak ipak olish shartini joriy etishdi, bu esa Tang iqtisodiyotiga jiddiy bosim o'tkazgan siyosiy qadam edi. Chunki VI–VIII asrlarda Xitoyning otga bo'lgan ehtiyoji oshgan va ayniqsa Tang sulolasi davrida bu strategik ahamiyat kasb etgan. 618-yilda Tang imperiyasida 5 000 ot mavjud bo'lgan bo'lsa, VII asr o'rtalariga kelib bu son 700 000 taga yetgan. Xitoy armiyasining ot ta'minoti asosan turklarga bog'liq bo'lib, bu ikki davlat o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarning muhim tarkibiy qismini tashkil qilgan [3].

Sharqiy uyg'ur qirollarining ulkan boylikka ega bo'lganligi haqidagi tasdiqlar arab sayyohlarining yozuvlarida aks etgan. Bir arab sayyohi uyg'ur xoni chodiri tilla bilan qoplanganini qayd etib, Tang imperiyasining har yili 500 000 dona ipak bilan to'lov qilgani haqida yozib qoldirgan [4].

Bu raqamlar uyg'ur xalqaro iqtisodiy tizimning muhim sub'yektiga aylantirdi va ularning Markaziy Osiyo hamda Sharqiy Osiyodagi ta'sirini yanada kengaytirdi.

Ushbu davrda xalqaro savdo tizimining ajralmas qismi bo'lgan Uyg'ur savdo tarmoqlarini nazorat qilish barobarida harbiy va diplomatik jihatdan ham muhim rol o'ynadi. An Lushan qo'zg'oloni va undan keyingi Tibet istilolari Xitoyning tashqi va ichki siyosatiga keskin ta'sir o'tkazdi. Ushbu harbiy va siyosiy beqarorlik, ayniqsa, Tang imperiyasida millatchilik kayfiyatining ortishiga olib keldi, natijada chet ellik savdogarlar, xususan Sog'diyaliklar kuchli repressiyaga uchradi.

Bunday sharoitda Sog'diyaliklar o'z manfaatlarini himoya qilish uchun Uyg'ur Xoqonligining harbiy va siyosiy homiyligiga suyanishga majbur bo'ldilar. Ushbu strategik ittifoq nafaqat savdo manfaatlarini himoya qilish, balki diniy erkinlikni saqlashga ham xizmat qilgan. Manbalarga ko'ra, Uyg'ur hukmdorlari aynan Sog'diyalik vositachiligi orqali Manixeylik dinini qabul qilishgan, bu esa ikki xalq o'rtasidagi siyosiy va iqtisodiy aloqalarni yanada mustahkamladi [5].

Sog'diyaliklar orqali Uyg'ur Sog'd yozuvini (asli oromiy yozuv tizimidan kelib chiqqan) o'z tillari uchun moslashtirib qabul qilishdi, shuningdek, imperial boshqaruv va sud-huquq tizimi uchun zarur bo'lgan terminologiyalarni o'zlashtirishdi [4].

840-yilda Uyg'ur Xoqonligining Orxon vodiysidagi poytaxti Qirg'iz qabilalari tomonidan vayron qilindi, natijada Uyg'ur qabilalari turli yo'nalishlarda tarqalib ketdi. Bu voqea Markaziy Osiyo tarixida muhim burilish nuqtalaridan biri bo'lib, Uyg'ur uchun yangi siyosiy va geografik muhitda o'zlarini qayta tiklash zaruratini tug'dirdi [2].

Uyg'ur Xoqonlikning qulashi ortidan turli hududlarga ko'chishga majbur bo'ldi:

Xitoyning janubiga qochgan Uyg'ur – Ushbu guruh Xitoy imperiyasining ichki hududlariga ko'chib o'tib, turli viloyatlarda joylashdi.

Gansu va Qinghai chegaralarida Tibet bilan chegaradosh davlat – Bu Uyg'ur qabilalari Tibet ta'sir doirasida bo'lgan hududlarda o'z saltanatlarini barpo etishdi va Tanglarga tomonidan 1030-yillarda bosib olindi.

Shimoli-sharqiy Sharqiy Turkistonda (Shinjon) yangi davlat – Bu Uyg'ur Beshbaliq (qishki poytaxt) va Qo'cho (yozgi poytaxt) markazlari atrofida mustahkam davlat tuzdilar [6].

Qo'cho Uyg'ur davlati IX asrdan XIV asrgacha davom etgan bo'lib, Markaziy Osiyodagi avvalgi imperiyalarga qaraganda ancha uzoq muddat hukmronlik qilgan. 1130-yillarda ular yangi paydo bo'lgan Qoraxitoy (G'arbiy Liao) imperiyasiga vassal sifatida bo'ysundi va Uyg'ur qirolik oilasining a'zolarini garov sifatida yubordi.

1125 yilda Abagiy ismli ko'chmanchi sarkarda qo'zg'olon ko'tarib, Xitoyda Liao sulolasi ag'darilganidan so'ng ushbu hududlarda hukmronlik qilgan bir guruh xitanlar mintaqadagi siyosiy mavjudligining davomi sifatida Sharqiy Turkistonda Qoraxitoy davlatiga asos solishdi. Nushi Taifu ismli yuqori martabali amaldori bu yangi davlatga hukmdor bo'ldi [7].

XIII asr boshlarida bu davlat ma'lum bir manoda zayiflashdi. Bunga sabab mintaqadagi vassal hukmdorlarni isyon edi. Bu isyonlar bo'layotgan bir davrda 1208-yilda jangda Chingizxondan yengilgan Kuchluk bu hududlarga yana bir muhim o'yinchi sifatida kirib keldi.

G'urxon unga ko'plab sovg'alar berib, "Kuchlukxon" unvonini taqdim etdi. Buning ortidan Kuchluk kuchli yoydan otilgan o'qdek shiddat bilan harakatlana boshladi. Kuchluk tez orada atrofiga kuchli armiya yig'ishga erishadi. Ushbu armiya yordamida u dastavval o'z homiysi bo'lgan Qoraxoniylar hukmdoriga nisbatan isyon ko'taradi. Shu davrda Xorazmda vujudga kelayotgan ulkan bir imperiyaga aylanayotgan Xorazmshohga elchi yuborib Qoraxoniylar yerlarini bo'lib olishni taklif qiladi.

Dastlab ikkilanib turgan bo'lsa-da, oxir-oqibat Muhammad Kuchlukni ochiq qo'llab-quvvatlashga rozi bo'ldi, bunga qisman Kuchlukning O'zgandagi Qoraxiton davlati xazinasiga bostirib kirishi sabab bo'ldi, buning natijasida qoraxitoylar xazinasiga bo'shab qoladi [8].

Bu xiyonat harakati mintaqada siyosiy dinamikasida burilish nuqtasi bo'ldi, chunki Kuchlukning ambitsiyalari Jilugu hokimiyati bilan to'qnashib, Qoraxitoy ichida yanada beqarorlik va ziddiyatga olib keldi [9].

1211 yildan keyingi yillarda Qoraxitoy podsholigi keskin halokatga uchradi. Uzoq davom etgan urushlar xazinani tugatib, og'ir va to'satdan moliyaviy inqirozga olib keldi. Kuchluk fursatdan foydalanib, qo'zg'olonchilarga rahbarlikni o'z zimmasiga oldi, Jiluguni qo'lga oldi va qulay uy qamog'iga o'tkazib, uning qizlaridan biriga uylanadi [2]. Jilugu ikki yil nominal davlat boshlig'i bo'lib qolgan bo'lsa-da, Kuchluk Qoraxitoyda haqiqiy hokimiyatni boshqargan.

1213 yilda Jilugu vafot etgach, Kuchluk o'zini gur-xon deb e'lon qildi.

Kuchluk 1213-1216 yillardagi qisqa hukmronligi davrida uning siyosiy faoliyati va boshqaruv usullari Sharqiy Turkiston va O'rta Osiyo tarixida og'ir oqibatlarga olib kelgan muhim buri

Muhammad Xorazmshoh Kuchlukning zulmkor va repressiv siyosatiga qarshi harakat qilishga intildi, ammo uning harbiy yurishlari muvaffaqiyat keltirmadi. U Kuchlukning qat'iy siyosiy qatag'onlaridan himoya qilishda ham samarasiz bo'ldi.

Bu fikrga biz Ibn al-Asir ning ushbu ma'lumotlariga asoslanib kelishimiz mumkin.

Kuchlukxon o'z qo'shinlarini safarbar qilib, Xorazmshoh hududlariga yaqin joyda lager quradi. Xorazmshoh esa unga qarshi tura olmasligini tushunib, to'qnashuvdan qochishga urinadi. Lekin Kuchlukxon harakat qilar ekan, Xorazmshoh uning orqasidan yurib, odamlariga va karvonlariga hujum qilib, talon-taroj qiladi. U hatto qaysidir qabila o'z turar joyini tark etganini eshitsa, darhol ularning orqasidan borib, hujum uyushtiradi. Kuchlukxon esa Xorazmshohga shunday xabar yuboradi: "Shohlar bunday ish qilmaydi, bu talonchilar ishidir. Agar sen o'zingni sulton deb bilsang, kel, yuzma-yuz uchrashaylik: sen meni mag'lub qilsang, mening qo'limdagi yerlarga egalik qilasan, yoki men seni mag'lub qilib, senga tegishli mamlakatni qo'lga kiritaman"[10].

Biroq, Xorazmshoh bu taklifni qabul qilmay ochiq jangdan qochadi. Aholining o'z diniy va ijtimoiy huquqlarini himoya qilish borasidagi umidlari puchga chiqqanidan so'ng, musulmon jamiyatining Xorazmshohga bo'lgan ishonchi sezilarli darajada pasaydi. Shu sababli, ham bizning tahlilarga ko'ra Sharqiy Turkiston aholisi Chingizxonni ularni Kuchluk zulmidan ozod qila oladigan yagona qutqaruvchi kuch sifatida ko'rishni boshladi. Kuchlukning siyosiy va diniy repressiyalari jamiyatda chuqur norozilik uyg'otgan bo'lsa, Chingizxonning kuchli va ta'sirchan harbiy siyosati aholi orasida yangi umid manbai sifatida talqin qilindi. Bu holat Chingizxon uchun strategik ustunlik yaratib, uning Sharqiy Turkiston va qo'shni hududlarda siyosiy ta'sirini kengaytirishga zamin tayyorladi.

Shu sababdan ham Chingizxon qoraxitoy hududida joylashgan kichik davlatlarni o'zi bilan itifoq tuzushga undadi.

Dastlab uyg'urlar hukmdori Idikut Chingizxonga murojaat qilib, Qoraxitoylarga qarshi himoya so'rash maqsadida elchilar va hadyalar jo'natdi. Idikut o'zining sadoqati va fidoyiligini namoyish etish niyatida Chingizxonning e'tirofini qozonishni istab, ramziy ma'noda qizil chopon va oltin kamar uzuk so'radi. U Chingizxon tomonidan o'g'illari orasida "beshinchi o'g'il" sifatida tan olinib, imperiya ishlariga faol hissa qo'shishni maqsad qilgan edi[7].

Chingizxon va Idikut o'rtasidagi nikoh ittifoqi o'sha davrdagi siyosiy strategiyalar ichida muhim ahamiyat kasb etgan hodisalardan biri hisoblanadi. Chingizxonning Idikut taklifini ma'qullab, unga o'z qizlaridan birini turmushga berishi, faqatgina oilaviy yoki shaxsiy munosabatlar doirasida emas, balki keng siyosiy maqsadlar asosida amalga oshirilgan qaror edi. Bu harakat natijasida Idikut Chingizxon tomonidan rasman uning beshinchi o'g'li sifatida tan olindi.

Bu qaror quyidagi bir necha strategik jihatlariga asoslangan edi:

Uyg'urlar va mo'g'ullar o'rtasidagi yaqin integratsiya – Idikutning Chingizxon saltanati tarkibiga qabul qilinishi uyg'urlarni mo'g'ullarga yanada yaqinlashtirdi. Bu esa madaniy, iqtisodiy va harbiy jihatdan uyg'urlarning Chingizxon boshchiligidagi davlat tizimiga muammosiz qo'shilishiga sabab bo'ldi.

Siyosiy barqarorlikni mustahkamlash – Nikoh ittifoqi orqali Chingizxon nafaqat yangi ittifoqchi orttirdi, balki o'z imperiyasida uyg'urlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan barqaror boshqaruv tizimini yaratishga ham muvaffaq bo'ldi. Uyg'urlar esa bu jarayonda o'zining davlat tuzilmasini va madaniy ta'sirini saqlab qolish imkoniyatiga ega bo'ldi.

Savdo va yozuv tizimidan foydalanish – Uyg'urlar o'sha davrda rivojlangan savdo yo'llarini boshqarar, keng qamrovli yozuv tizimiga ega bo'lgan xalq sifatida mo'g'ullarga muhim xizmatlar ko'rsatdi. Uyg'ur yozuvi keyinchalik mo'g'ullar tomonidan rasmiy yozuv sifatida qabul qilindi va imperiyaning ma'muriy boshqaruvida keng qo'llanildi.

Harbiy hamkorlik – Idikut va uning xalqi mo'g'ullarga harbiy jihatdan ham yordam berdi. Uyg'ur generallari va harbiy qo'mondonlari Chingizxon yurishlarida faol ishtirok etib, imperiyaning harbiy strategiyasiga o'z hissasini qo'shgan.

Ushbu nikoh ittifoqi faqatgina shaxsiy yoki oilaviy kelishuv emas, balki Chingizxonning diplomatik strategiyasining muhim qismi sifatida qaraladi. Bu orqali Chingizxon o'z imperiyasining janubi-g'arbiy chegaralarini mustahkamlash bilan birga, uyg'urlarni saltanatiga muammosiz qo'shib olishga erishdi. Shu tariqa, bu qaror mo'g'ul imperiyasining keyingi bosqichdagi siyosiy va ma'muriy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Bu siyosiy qadam uyg'urlar tomonidan Chingizxonga bo'ysunishni kuchaytirgan va imperiyaning ichki barqarorligini oshirishga xizmat qilgan. Ushbu harakat natijasida Uyg'urlar o'z hududiy mustaqilligini 1370-yilgacha saqlab qolish imkoniga ega bo'lishdi[4].

Xulosa va takliflar. Ushbu tadqiqotda Sharqiy Turkistonda uyg'ur davlatining shakllanishi va uning Chingizxon imperiyasiga integratsiyalashuvi jarayoni tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, uyg'urlar siyosiy, iqtisodiy va madaniy jihatdan strategik ahamiyatga ega bo'lgan xalq bo'lib, ularning imperiyaga qo'shilishi mo'g'ullar boshqaruv tizimi, iqtisodiy tarmoqlari va harbiy strategiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Bundan tashqari, maqolada uyg'ur davlatining siyosiy va iqtisodiy asoslari, Tang imperiyasi bilan munosabatlari hamda diplomatik strategiyasining o'rni ko'rib chiqildi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, uyg'urlar va mo'g'ullar o'rtasidagi yaqin integratsiya siyosiy barqarorlikka xizmat qilgan bo'lsa, uyg'urlar madaniy jihatdan mo'g'ul imperiyasining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Umuman olganda, uyg'urlarning Chingizxon imperiyasiga qo'shilishi nafaqat uyg'urlar tarixida, balki butun mintaqaning siyosiy va iqtisodiy taraqqiyotida muhim rol o'ynagan.

ADABIYOTLAR

1. Lattimore, O. Pivot of Asia: Sinkiang and the Inner Asian Frontiers of China and Russia. New York: Little, Brown, 1950. P. 5.
2. Juvaini, A. The History of the World-Conqueror, trans. J. Boyle. Harvard UP, 1958. P. 61, 63-64.
3. Schafer, E. The Golden Peaches of Samarkand: A Study of T'ang Exotics. Berkeley: UC Press, 1963. P. 58-63.
4. Millward, J. Eurasian Crossroads: A History of Xinjiang. New York: Columbia UP, 2007. P. 44, 46.
5. Vaissiere, E. de la. Sogdian Traders: A History, trans. J. Ward. Leiden: Brill, 2005. P. 223.
6. Beckwith, C. The Tibetan Empire in Central Asia. Princeton: Princeton UP, 1987. P. 155-172.

-
7. Rashiduddin, F. Jami 'ut-Tawarikh: A History of the Mongols Part One, trans. W. Thackston. Harvard NELC, 1998. P. 154, 213.
 8. Бартольд, В. В. Туркестан в эпоху монгольского нашествия. Москва: Изд-во вост. лит., 1963. С. 428.
 9. McLynn, F. Genghis Khan: His Conquests, His Empire, His Legacy. Philadelphia: Da Capo, 2015. P. 247.
 10. Ибн аль-Асир. Аль-Камиль фи ат-Тарих, пер. П.Г. Булгаков, ред. Ш.С. Камолиддин. Ташкент-Цюрих, 2005. P. 346.